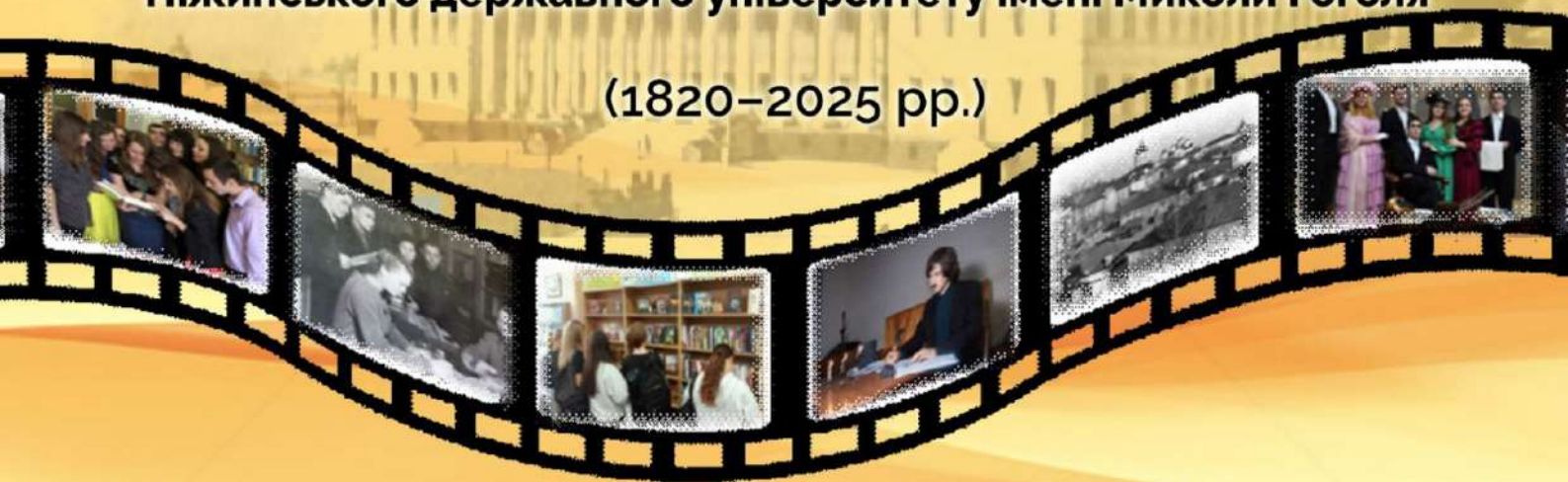

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Бібліотека

ШЛЯХ ДОВЖИНОЮ В 205 РОКІВ:

хроніка історії бібліотеки
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(1820–2025 рр.)

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Бібліотека імені академіка М.О. Лавровського

До 205-річчя з часу заснування

Шлях довжиною в 205 років:

хроніка історії бібліотеки

Ніжинського державного університету

імені Миколи Гоголя

(1820–2025 рр.)

Бібліотека Ніжинського
державного університету
імені Миколи Гоголя

**Ніжин
2025**

Автор-укладач:

Галина Сергіївна Осіпова (заступниця директора бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя)

Відповід. за випуск: Олександр Морозов

(директор бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя)

Шлях довжиною в 205 років: хроніка історії бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (1820–2025 рр.) /авт.-уклад. Г.С. Осіпова; відп. за вип. О.С. Морозов. – Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2025. – 56 с. : іл.

(Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя).

Видання присвячене 205-річній історії та діяльності бібліотеки, яка бере свій початок від заснування Бібліотеки Гімназії вищих наук князя Безбородька і сягає сьогодення – часу існування Бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. На його сторінках простежується багатовіковий шлях становлення бібліотеки: від перших кроків формування книжкових фондів і кадрового складу до розквіту її масової, освітньої та культурно-просвітницької діяльності. Це – історія самовідданої праці поколінь бібліотекарів, які зберігали й примножували духовні надбання, дбали про збереження книжкових скарбів та служили науці й освіті.

Матеріали, зібрані у виданні, ґрунтуються на архівних джерелах, опублікованих документах і спогадах, що дозволяє відтворити цілісну картину розвитку бібліотеки протягом двох століть.

Видання розраховане на фахівців з історії вітчизняної культури, краєзнавців, бібліотекарів, студентів навчальних закладів культури.

УДК 027.7(477.51-21)(091)«1820/2025»

© НДУ імені Миколи Гоголя

© Бібліотека імені М.О. Лавровського НДУ імені Миколи Гоголя

© Осіпова Г.С., укладач, 2025

© Видавець Лисенко М.М., 2025

ПЕРЕДМОВА

Цього року виповнилось 205 років з часу заснування бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, історія якої міцно пов'язана із славетною історією НДУ імені Миколи Гоголя. Двісті п'ять років пройденого шляху – це історія, праця, книги, особистості. Це – багатство Університету та об'єднуючий елемент освіти, науки, виховання, дозвілля. Це – дуже великий відтинок часу не тільки в житті навчального закладу або бібліотеки, а й цілої країни. За цей період відбуваються значні зміни в усіх сферах діяльності суспільства. Бібліотеку XIX сторіччя не можна рівняти з бібліотекою XXI. Але в усі часи існування бібліотека виконувала свою основну функцію: забезпечення інформаційних потреб користувачів: студентів, викладачів, вчених, співробітників, здійснюючих наукову діяльність у вищому навчальному закладі. Бібліотека володіє багатим, накопиченим упродовж десятиліть універсальним фондом друкованих видань, створює власний інформаційний продукт – видає численні бібліографічні, посібники, формує сучасний електронний ресурс.

Взявши початок із приватного зібрання родини меценатів О. А. та І. А. Безбородьків (близько 2500 томів), переданого першим почесним попечителем і меценатом Гімназії графом О. Г. Кушельовим-Безбородьком, бібліотека має зараз більше 900 тис. примірників видань, доступних користувачам і відображених у традиційних та електронних базах даних. Сприяє поширенню знань та інформації організація численних виставок, презентацій, конференцій, інформаційно-ресурсних центрів, веб-сайту.

Але шлях до нинішнього стану і загального визнання був тривалим і складним. З початку свого існування бібліотека поповнювалася головним чином завдяки внескам від різних урядових та громадських установ, пожертв приватних осіб. Гімназія вищих наук пройшла цілий ряд реорганізацій (Фізико-математичний, Юридичний ліцей, Історико-філологічний інститут). Очевидно, що впродовж становлення НВШ трансформувалася й місія бібліотеки, що було пов'язано з потребами навчального закладу, у якому вона діяла. Усі зміни і вимоги до навчального процесу, так чи інакше, стосувалися й бібліотеки ліцею, змінювалися підходи до організації бібліотечної справи та формування фондів книгозбірні. Якщо на початку існування ліцею його книгозбірня складалася з однієї основної (фундаментальної) бібліотеки, то у процесі реформування закладу, у структурі ліцейської книгозбірні, за активного сприяння високоосвіченого Є. Стебліна-Камінського, вже функціонувало чотири бібліотеки: основна (або фундаментальна), студентська та дві гімназійні – основна й учнівська. Реформувалася й система обслуговування читачів, що сприяло демократизації обслуговування на абонементі, активізації читання студентської спільноти. За 35 років існування Юридичного ліцею його бібліотечний фонд зріс до 14 580 томів.

З відкриттям Історико-філологічного інституту князя Безбородька розпочався новий етап у розвитку бібліотеки. Щорічно з кошторису навчального закладу виділяли не менше 2 600 руб. на придбання книжок. Завдяки старанням директора інституту – історика, філолога Миколи Лавровського (1875–1882) книгозбірня поповнилася раритетами та колекціями, які нині становлять основу її фонду рідкісних видань. 1893–1895 роках за ініціативи професора грецької словесності А. В. Добіаша було здійснено реорганізацію бібліотеки. Вона була переміщена з гімназійного приміщення в більш зручне шестикімнатне на другому поверсі в північній частині головного корпусу інституту. За основу розміщення фонду було прийнято форматну «кріпосну» розстановку. Ключем для пошуку книг слугував абетковий каталог, складений членами Бібліотечної комісії. Досить зазначити, що і зараз окремі кімнати фундаментальної бібліотеки зберігає той принцип організації, що був вироблений у кінці XIX ст.

Не було простим і відновлення бібліотеки, що припало на період революційних подій 1917–1920-х років. Подальша її доля визначалась умовами тоталітарного устрою, коли через цензуру з бібліотеки вилучались книги, а внаслідок репресій потерпали люди.

Бібліотека Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М.В. Гоголя в свою чергу успадкувала від НІФІ універсальний книжковий фонд переважно гуманітарного напрямку українською, російською, грецькою, латинською та іншими європейськими мовами. До нього входила і колекція із 183 рукописів, серед яких були і дуже цінні. 1933 року під час перевірки інституту представником компартійних органів з Києва було вказано, що бібліотека за своєю кількістю та цінністю посідає перше місце в області та заслуговує на перетворення її в «науково-публічну бібліотеку Чернігівської області».

На жаль, за розпорядженням Музейного відділу НКО УРСР від 14 листопада 1934 року всі рукописи, рідкісні видання Гоголіани, а також значна кількість стародруків бібліотеки були вилучені, розпорошені та передані до Всенародної бібліотеки України АН УСРР (зараз Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського), Наукової бібліотеки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (майже 10 000 томів) та інших закладів. Книжкові скарби, зібрані багатьма поколіннями професорів Ніжинської вищої школи, іменні колекції втратили цілісність та унікальність та були змішані з іншими колекціями й розчинилися в майже мільйонному фонді книгозбірні.

1941 року фонд бібліотеки становив понад 300 000 примірників. Розпорядженням Раднаркому України Ніжинський педагогічний інститут був внесений у число науково-навчальних закладів, яким надсилався обов'язковий примірник усіх книг, які видавалися в Україні. У штаті книгозбірні працювало 12 бібліотекарів.

Суттєво відбилась на долі бібліотеки трагедія Другої світової війни. 1941–1943 рр., під час гітлерівської окупації Ніжина, бібліотека втратила понад 100 000 видань, які за наказом німців були винесені до приміщення міської бібліотеки. Тікаючи з міста, фашисти спалили міську бібліотеку. Але основний книжковий фонд бібліотеки інституту було збережено завдяки подвигу співробітниць Ніни Георгіївни Наркевич, та Зінаїди Костянтинівни Константинової. Ризикуючи власним життям, мужні бібліотекарки протягом двох років окупації зберігали безцінні книжкові скарби від розграбування, а у вересні 1943 року врятували бібліотеку від знищення фашистськими загарбниками.

Важким і тривалим було післявоєнне відновлення, коли все довелося починати спочатку. Але, завдяки самовідданості та ентузіазму тогочасних працівників, їх наступників, бібліотека відроджується і розвивається, незважаючи на складні матеріальні умови.

20 вересня 1943 року бібліотека відновила свою роботу. У ці тяжкі роки працювало 10 бібліотекарів, які, окрім бібліотечної, виконували і різну господарську роботу – заготовляли дрова для опалення, ремонтували приміщення. Своє завдання колектив убачав у тому, щоб налагодити обслуговування викладачів і студентів та ліквідувати втрати книжкового фонду, нанесені воєнним лихоліттям.

У кінці 70-х років ХХ ст. книгозбірня суттєво змінила структуру: збільшились зони розміщення книжкового фонду бібліотеки, з'явилися нові відділи, для науковців та студентів були відкриті нові читальні зали. Створено систему каталогів і картотек, а саме: генеральний і читацькі абеткові та систематичний каталоги, систематична картотека статей.

Своє 205-річчя бібліотека зустрічає як сучасний бібліотечний багатофункціональний інноваційний простір (освітній, науковий, комунікативний), центр інформаційної підтримки освіти та досліджень. Пріоритетне завдання бібліотеки сьогодні – інформаційний супровід освітньої та науково-дослідної діяльності університету шляхом формування і розвитку системи електронних ресурсів та надання доступу до них користувачам бібліотеки. Бібліотека має значні за обсягом і складом інформаційні ресурси: традиційні й електронні документи, бази даних, інтернет-орієнтовані науково-освітні ресурси, довідково-пошуковий апарат, програмно-технологічні комплекси, що забезпечують вільний доступ до сучасних національних та світових інформаційних ресурсів. Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя сьогодні – це важлива складова освітнього простору, що забезпечує реалізацію навчально-виховного та наукового процесів, авторитетна просвітницька інституція, яка слугує інтелектуальному та духовному зростанню яка сприяє науково-викладацького складу, так і студентської молоді ЗВО.

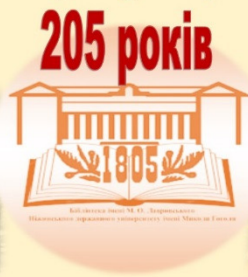
205-річна історія бібліотеки гідна уваги, всебічного вивчення і збереження для нащадків. Хроніка основних подій доповнює бібліографічний показник «Скарбниця знань університету» (2010 р.), дозволяє у хронологічній послідовності прослідкувати шлях розвитку бібліотеки, обрати найцікавіші періоди для подальших, глибших досліджень. Саме така мета пропонованого видання.

ГАЛИНА ОСІПОВА, заступниця директора бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

1820

Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

2025

Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – одна з найдавніших освітянських бібліотек Лівобережної України. **«Хроніка 1820–2025. Історія бібліотеки НДУ імені Миколи Гоголя»** відображає еволюцію бібліотеки, її адаптацію до змінюваних умов та викликів часу, а також внесок у збереження та популяризацію знань. У хроніці подаються ключові етапи розвитку бібліотеки, від її заснування до сучасності, зосередившись на важливих подіях, ініціативах та досягненнях, які зробили бібліотеку невід'ємною частиною академічного життя Ніжина.

Ця хроніка є свідченням не лише історії бібліотеки, а й історії самої освіти в Україні, що підкреслює її роль у формуванні інтелектуального потенціалу нації. Запрошуємо Вас ознайомитися з цим унікальним документом, який відкриває двері в минуле та показує, як бібліотека продовжує впливати на майбутнє.

*Історична хроніка бібліотеки
НДУ імені Миколи Гоголя*

(1820–2025)

**Бібліотека
Ніжинської гімназії вищих наук
князя Безбородька
(1820–1832)**

1820 рік

– заснування бібліотеки. В основу фонду покладено 2500 томів з особистого книжкового зібрання канцлера Російської імперії князя О. А. Безбородька – фундатора Ніжинської Гімназії вищих наук, подарованих його онуком графом О. Г. Кушелєвим-Безбородьком.

1821–1822 рр.

– бібліотекарем книгозбірні призначено К. В. Шапалінського, старшого професора математичних і природничих наук. Виконував обов’язки бібліотекаря з 6 листопада 1821 року до 1 липня 1822 року.

1821 р.

– до книгозбірні надійшло 506 томів з бібліотеки першого директора Гімназії В. Г. Кукольника, подарованих його сином Платоном, викладачем латинської мови. У цьому зібранні є книги з автографами І. Орлая – директора Гімназії у 1821 – 1826 рр.

1822 р.

– бібліотекарем книгозбірні призначено І.Я. Ландражина, професора французької словесності. Виконував обов'язки бібліотекаря з 1 липня 1822 року до 14 березня 1824 року.

1825 р.

– бібліотекарем книгозбірні призначено А. І. Амана, викладача французької мови, наглядача за вихованцями. Виконував обов'язки бібліотекаря з 21 березня 1825 року до 8 серпня 1831 року.

1821–1832 рр.

– основним джерелом поповнення фонду в період становлення бібліотеки були дарчі пожертви. Жителі міста та інші приватні особи подарували 677 томів, серед яких були й раритетні видання. Уряд передав 168 томів.

1831 р.

– бібліотекарем книгозбірні призначено М.Ф. Соловйова, професора природничих наук. Виконував обов'язки бібліотекаря з 27 лютого 1831 року до 1833 року.

**Бібліотека
Фізико-математичного
ліцею князя Безбородька
(1832–1840)**

1832–1840 рр.

– бібліотечний фонд книгозбірні Фізико-математичного ліцею поповнився на 1 397 томів: книгами з військових дисциплін, математики, фізики, астрономії, зокрема і раритетними виданнями. Було розроблено власну систему класифікації книжкових фондів. Періодичні видання були виділені в окрему категорію. Велася робота над систематичним каталогом.

1835 р.

– отримано як пожертвування 26 назв у 28 томах, «между коими и 14 рукописей».

1836 р.

– систематичний каталог практично був завершений, але каталог «не мог быть вполне написан по недостатку писцов». Майже всі книги були переписані на особливих квитках за відділами.

1836 р.

– бібліотека була пошкоджена через пожежу в головному корпусі ліцею. Допомагав у її впорядкуванні Я. Я. Лельєвр, лектор французької словесності Ніжинського фізико-математичного ліцею князя Безбородька.

**1837–
1838 рр.**

– книжковий фонд було систематизовано та впорядковано за науками: фізико-математичні, прикладні, етико-політичні, словесні, історичні, військові, витончені науки, різні та періодичні видання й у відповідному порядку розміщено в шафах і на полицях.

**травень
1837 р.**

– на посаду бібліотекаря призначений професор класичної математики К.-Г. Купфер. Виконував обов'язки бібліотекаря до 11 січня 1838 року.

1838 р.

– директор Ліцею та Ніжинської гімназії Х. А. Екеблад протягом усього року опікувався основною ліцейською бібліотекою.

**Бібліотека
Юридичного ліцею
князя Безбородька
(1840–1875)**

1840 р.

– бібліотекарем книгозбірні Юридичного ліцею князя Безбородька призначено Я. К. Цимермана, професора кафедри енциклопедії законодавства та державного права. Виконував обов'язки бібліотекаря з 16 грудня 1840 року до 25 лютого 1854 року.

**22 серпня
1840 р.**

– започаткована бібліотека гімназії Юридичного ліцею князя Безбородька, що формувалася з книг, придбаних у різних місцях. Опікувався нею бібліотекар фундаментальної бібліотеки.

1854 р.

– бібліотекарем книгозбірні Юридичного ліцею князя Безбородька призначено О. Ф. Янішевського, професора кафедри законів і фінансів. Виконував обов'язки бібліотекаря з 24 лютого 1854 року до 16 липня 1860 року.

1854 р.

– книгозбірня переміщена з першого поверху будівлі ліцею на другий поверх у більш зручне приміщення.

1858 р.

– закінчена робота зі складання цидулочного алфавітного каталогу та розпочалася робота над систематичним цидулочним каталогом.

1858 р.

– у день святкування 38-ї річниці існування ліцею, дружина почесного попечителя Любов Кушелєва-Безбородько передала тисячу рублів сріблом для започаткування студентської бібліотеки.

1859 р.

– створена студентська бібліотека, яка перебувала під наглядом студента, обраного товаришами й затвердженого Радою ліцею. Загальний контроль за книгозбірнею здійснював один із професорів. Були розроблені спеціальні правила користування.

1860 р.

– бібліотекарем книгозбірні Юридичного ліцею князя Безбородька призначено К.О. Царевського, професора цивільного права і законів державного благоустрою. Виконував обов'язки бібліотекаря з 1860 року до 1866 рік.

1859 р.

– після смерті Миколи Гоголя, останній попечитель з родини Кушелєвих-Безбородько граф Григорій Олександрович Кушелєв-Безбородько придбав для лицейської бібліотеки низку автентичних рукописів М. Гоголя, колишнього вихованця Ніжинської гімназії вищих наук, – першу редакцію першого тому «Мертвых душ», «Тарас Бульба», «Портрет» (обидві редакції), «Игроки», «Тяжба», «Лакейская», «Театральный разъезд», а також 32 листи М.Гоголя до М. Прокоповича.

**1860
–1861 рр.**

– Г. О. Кушелєв-Безбородько подарував лицю 100 примірників книги «Лицей князя Безбородька».

1866 р.

– бібліотекарем книгозбірні Юридичного лицю князя Безбородька та Ніжинської гімназії призначено М. Г. Александровича, старшого вчителя латинської мови Ніжинської гімназії. Виконував обов'язки бібліотекаря з 7 жовтня 1866 року до 1870 року.

1873 р.

– після смерті графа Г. Кушелєва-Безбородька, бібліотекар Александрович отримав для мінц-кабінету ліцею колекцію монет та медалей різних часів (7 ящиків із золотими, срібними та мідними монетами та медалями, опечатаними іменною печаткою Г. О. Кушелєва-Безбородька) у меблях спеціально зроблених для неї. Мінц-кабінет у ліцею складався з 4 342 предметів, зокрема майже 3 500 предметів, які заповів граф Г.О. Кушелєв-Безбородько.

**1840 –
1875 рр.**

– за 35 років існування Юридичного ліцею його бібліотечний фонд зріс до 14 580 томів. Започатковано формування рукописного фонду. Бібліотека комплектувалася літературою історико-правознавчого спрямування, передплачувала кращі періодичні видання того часу: «Отечественные записки», «Журнал для воспитания», «Судебный вестник», «Русская беседа» та інші.

1875 р.

– під час реформування закладу, у структурі ліцейської книгозбірні функціонувало чотири бібліотеки: основна (або фундаментальна), студентська та дві гімназійні – основна й учнівська.

**Бібліотека
Історико-філологічного
інституту
князя Безбородька
(1875–1920)**

*А. Ф. Жуків.
методичний і Гимназія*

**1875 –
1917 рр.**

– з відкриттям Історико-філологічного інституту князя першого директора інституту М.О. Безбородька розпочався новий етап у розвитку бібліотеки. Завдяки турботі Лавровського бібліотека була перетворена на справжню скарбницю знань з колекціями і раритетами. Щорічно з кошторису навчального закладу виділяли не менше 2 600 рублів на придбання книжок. Обов'язки бібліотекаря покладалися на одного з викладачів інституту з додатковою платнею в 200 карбованців на рік.

1875 р.

– купівля в родичів покійного директора Санкт-Петербурзького історико-філологічного інституту професора І. Штеймана його приватної бібліотеки (457 назв, 960 томів). Варшавським університетом було подаровано дублетні примірники колекції «Polonica» у кількості 639 томів.

**1876 –
1877 рр.**

– було закуплено дві великі бібліотеки – професора Московського університету Шевирьова – 3 815 назв у 7 359 томах і професора Лейпцизького університету Ф. Ричля в кількості 3 096 назв (4 930 томів). Для впорядкування Шевирьовської бібліотеки М. Лавровський запросив з Конотопа відомого українського бібліографа С. Пономарьова (випускник Ніжинської гімназії 1848 р.), який обійняв посаду тимчасового виконувача обов'язків бібліотекаря, прийняв у Москві й опрацював книжкове зібрання, склав систематизований інвентар та «Документальний каталог книг бібліотеки Інститута князя Безбородко (бывшей Шевырева) (1877 р.).

1876 р.

– до складу Фундаментальної бібліотеки увійшли стародруки (XVI – XVII ст.) грецькою та латинською мовами з бібліотеки Ніжинського Олександрівського грецького училища в кількості 254 назви, 647 томів.

1884 р.

– вийшов друком перший систематичний друкований каталог бібліотеки НІФІ, який складався з 11-ти розділів, укладений Бібліотечною комісією.

**1893 –
1895 рр.**

– за ініціативи інспектора НІФІ, професора грецької словесності А.В. Добіаша відбулася реорганізація бібліотеки. Її перемістили в більш зручне шестикімнатне приміщення на другому поверсі в північній частині головного корпусу Інституту. За основу розміщення фонду було обрано форматно-кріпосну розстановку. Ключем для пошуку книжок слугував абетковий каталог, складений членами Бібліотечної комісії.

1894 р.

– було відкрито читальну залу, де студенти мали право користуватися й виданнями з фундаментальної бібліотеки, що суттєво розширило коло джерел, до яких вони отримали доступ.

1895 р.

– рукописний фонд досяг 100 одиниць зберігання. Його вивчали та описували проф. Є. В. Петухов та проф. М. Н. Сперанський.

1902 р.

– за заповітом до фундаментальної бібліотеки надійшла колекція рукописів покійного проф. В. В. Качановського (61 прим.). Найціннішим з цього зібрання було Євангеліє XI ст. грецькою мовою на пергаменті. Рукописний фонд збільшився до 183 одиниць зберігання.

1917 р.

– до інститутської бібліотеки приєдналися книжкові зібрання: книгозбірні колишньої Ніжинської класичної гімназії (студентської бібліотеки), бібліотеки Ніжинських історико-філологічних вищих жіночих курсів (1916–1920), а також приватні бібліотеки професорів Й.-Е. Леціуса, П. Тихомирова, В. Новодворського, В. Клінгера та ін. Станом на 1 січня 1918 р. обсяг фонду фундаментальної бібліотеки становив 33 111 назв у 76 991 томі, студентської – 1 500 назв у 9 831 т.

1919 р.

– введено посаду бібліотекаря. На той час цю посаду обіймав позаштатний професор Михайло Бережков (1850–1932).

**Бібліотека
Науково-педагогічного
інституту
(1920–1921)**

1920 р.

– фундаментальна бібліотека нараховувала 33 905 найменувань книг загальним обсягом 78 063 томи. Студентська бібліотека містила 1 507 назв у 80 016 томах. Окрім цього, у бібліотечних фондах зберігалися нумізматичні колекції, 200 одиниць рукописних матеріалів, 19 грамот венеційських дожів, факсиміле Архангельського Євангелія 1022 року, а також інші цінні та унікальні видання.

**листопад
1920 р.**

– розроблені нові правила користування фундаментальною бібліотекою.

**Бібліотека
Ніжинського інституту
народної освіти
(1921–1930)**

1924 р.

– розпочата робота зі складання окремого каталогу «Україніка» на базі загального систематичного каталогу книгозбірні та картотеки нових надходжень. Бібліотека ІНО одержувала обов'язковий примірник видань колишнього СРСР за профілем факультетів Інституту.

1925 р.

– усі бібліотеки, які існували в Ніжинському ІНО були об'єднані в одну. Окрім фундаментальної книгозбірні, до новоствореного підрозділу ІНО увійшли бібліотеки: фундаментальна бібліотека (бібліотека колишньої гімназії) з обсягом фондів 5 492 назви у 11 748 томах, учнівська (старшого віку) – 2 684 назви в 6 257 томах, учнівська (молодшого віку) – 604 назви в 1 109 томах, вищих жіночих курсів – 323 назви, робітничого факультету ім. Шевченка – 1 865 назв, Історико-філологічного товариства – 790 назв у 1 451 томах, Олександрівського грецького училища – 264 назви в 647 томах.

**1925 –
1928 рр.**

– Організація кабінетів і запровадження лабораторно-бригадного методу, що призвели до негативних наслідків: безконтрольності, розпорошення книжкових зібрань бібліотеки та значних втрат видань.

1925 р.

– на посаду бібліотекаря було призначено Людмилу Кулжинську (1877–1963). Виконувала обов'язки бібліотекарки з 16 вересня 1925 року до 11 вересня 1929 року.

1926 р.

– Л. Кулжинська брала участь у II Всеросійській конференції працівників наукових бібліотек у Ленінграді.

1929 р.

– введено посади завідувача бібліотеки, бібліотекаря, помічника бібліотекаря та каталогізатора

**Бібліотека
Ніжинського інституту
соціального виховання
(1930–1933)**

1929 р.

– на посаду завідувача бібліотеки призначений учений-антикознавець, історик, кандидат історичних наук В'ячеслав Пухтинський (1888–1980). Виконував обов'язки бібліотекаря з 25 вересня 1929 року до 22 липня 1935 року.

1931 р.

– В. Пухтинський був учасником першої Всеукраїнської бібліографічної наради в Києві (6–8 червня 1931 р.)

1933 р.

– під час перевірки Інституту представником компартійних органів з Києва було вказано, що бібліотека за кількістю фондів та їхньою цінністю посідає перше місце в області та заслуговує на перетворення її в «науково-публічну бібліотеку Чернігівської області».

**Бібліотека
Ніжинського
педагогічного інституту
(1933–1939)**

**1930 –
1935 рр.**

– повністю ліквідовані «книжкові кладовища», відремонтовано приміщення, виготовлено нові шафи, полиці, тривало впорядкування каталогу, рукописного фонду, розроблено і впроваджено правила внутрішнього розпорядку роботи, приміщення читальної зали було електрифіковано.

1934 р.

– за розпорядженням Музейного відділу Наркомату освіти УСРР від 14 листопада 1934 року, всі рукописи, рідкісні видання Гоголіани, а також значна кількість стародруків (понад 10 тис. томів) були вилучені з фондів бібліотеки, розпорошені та передані до Всенародної бібліотеки України ВУАН (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, НБУВ), бібліотеки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (нині – Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка) та інших закладів.

1935 р.

– в штаті бібліотеки працювали 7 осіб. Додатково була введена посада вченого бібліографа, на яку призначили організатора бібліотечної справи на Поліссі за часів Української революції 1917–1921 рр. Петра Абрамовича. Створена Бібліотечна комісія.

1939 р.

– завідувачем книгозбірні призначено Леся Гоміна (справжнє ім'я та прізвище – Олександр Дмитрович Королевич, 1900–1958) – викладач української літератури Ніжинського педінституту, прозаїк, літературний критик, журналіст, науковець, педагог, активний учасник літературного життя свого часу, редактор літературно-критичних журналів, дослідник українського фольклору тощо.

1939 р.

– бібліотека переїжджає в приміщення колишнього купецького зібрання в центрі Ніжина (вул. Гоголя, 4).

**Бібліотека
Ніжинського державного
педагогічного інституту
ім. М. В. Гоголя
(1939–1998)**

1940 р.

– налагоджено роботу міжбібліотечного абонементу. Бібліотека одержувала книги з Державної бібліотеки СРСР імені В. І. Леніна (нині – Російська державна бібліотека), Державної Публічної бібліотеки імені М. Є. Салтикова-Щедріна (нині – Російська національна бібліотека), Бібліотеки АН УРСР (нині – НБУВ) та інших бібліотек Союзу.

1941 р.

– фонд бібліотеки становив понад 300 тис. примірників. Згідно з розпорядженням Раднаркому УРСР Ніжинський педагогічний інститут був внесений до переліку науково-навчальних установ яким надсилався обов'язковий примірник усіх книжок, які видавалися в республіці. Абонемент та читальний зал бібліотеки обслуговували двохтисячний колектив. У штаті книгозбірні працювало 15 осіб.

**1941 –
1943 рр.**

– під час гітлерівської окупації Ніжина бібліотека втратила 90 423 примірники на суму 82 250 рублів, тільки художньої літератури втрачено 25 000 примірників. Але основний книжковий фонд бібліотеки Інституту було збережено завдяки подвигу бібліотекарок Ніни Наркевич та Зінаїди Константинової. Ризикуючи власним життям, вони протягом двох років окупації зберігали безцінні книжкові скарби від розграбування, а у вересні 1943 р. врятували бібліотеку від знищення, перерізавши дріт мінування, закладений німцями в книгозбірні.

**15 вересня
1943 р.**

– завідувачкою бібліотеки призначена Н. Наркевич. Виконувала обов'язки завідувачки бібліотеки до 16 грудня 1957 року.

**20 вересня
1943 р.**

– бібліотека відновила свою роботу. Колектив бібліотеки складався із 7 чоловік: завідувачки бібліотекою, бібліографа, завідувачки читальної зали, двох старших та двох бібліотекарів.

**1944 –
1957 рр.**

– своє завдання колектив убачав у тому, щоб налагодити обслуговування викладачів і студентів та ліквідувати втрати книжкового фонду під час воєнного лихоліття. Влаштували читальний зал для міського населення в головному корпусі книгозбірні, відібрали 3 000 примірників для читальної зали на 250 місць у Гоголівському корпусі, організовували виставки-монтажі на вікнах фасаду будинку книгозбірні, обслуговували студентів, учителів міста, військових частин, оскільки міська бібліотека і всі книги в ній спалені німцями. Було виділено дитячу літературу й організовано її видачу дітям. Одночасно з цим організовано чотири пересувні бібліотеки художньої літератури з обслуговування госпіталю, військових частин, розташованих у Ніжині. У повоєнні тяжкі роки працювало 10 бібліотекарів.

1956 р.

– завідувач кафедри російської мови П. Іванов подарував книгозбірні майже 1 тис. книжок. Свої книжкові зібрання заповіли «альма-матер» вихованці Ніжинської вищої школи М. Державін, М. Антошин, В. Данилов, Н.В. Нечкіна та інші.

1958 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили Л. П. Солошенка, старшого викладача кафедри іноземних мов. Виконував обов'язки завідувача бібліотеки з 28 січня 1958 року до 28 серпня 1962 року.

**1960 –
1962 рр.**

– ремонт приміщення бібліотеки. На час ремонту книжковий фонд бібліотеки (вул. Гоголя, 4) був перевезений в Гоголівський корпус (кафедра фізичної культури).

**1962 –
1964 рр.**

– переміщення та упорядкування книжкового фонду бібліотеки (вул. Гоголя, 4) після ремонту (студентський абонемент, відділ обробки та книгосховища).

1963 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили С. Л. Шпичака. Виконував обов'язки завідувача бібліотеки з 25 лютого 1963 року до 29 серпня 1964 року.

1964 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили І. Д. Бисько. Виконував обов'язки завідувача бібліотеки з 01 жовтня 1964 року до 10 січня 1969 року.

**квітень
1966 р.**

– професор Таганрозького педінституту М.С. Антошин подарував особисту бібліотеку (613 примірників) з російської і слов'янської філології.

**листопад
1967 р.**

– до книгозбірні надійшла бібліотека видатного вченого-словіста В.В. Данілова (506 примірників).

1969 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили Н.А.Середу. Виконувала обов'язки завідувачки бібліотеки з 11 січня 1969 року до 18 травня 1970 року.

1970 р.

– з нагоди 150-ї річниці відкриття Ніжинської вищої школи побудовано новий навчальний корпус, який передбачав нові приміщення для бібліотеки.

1970 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили В. М. Локотарьову. Виконувала обов'язки завідувачки бібліотеки з 19 травня 1970 року до 25 серпня 1978 року.

1978 р.

– на посаду завідувача бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя призначили Н. О. Ленченко. Виконувала обов'язки з 18 вересня 1978 року до 30 листопада 2012 року.

1980 р.

– надійшли особисті бібліотеки від членів сім'ї колишніх доцентів педінституту М. Проскури, А. Батурського, М. Красильникова, жителів міста М. Баскіна, Н. Зеленухи, Б. Максименка.

1983 р.

– студентський абонемент навчальної літератури переміщений в новий корпус інституту.

1985 р.

– за ініціативи ректора НДУ імені Миколи Гоголя, академіка АПН України Ф. Арвата та директора бібліотеки Н. Ленченко на основі фонду стародрукованих, рідкісних та цінних книг було організовано Музей рідкісної книги, який наступного року назвали ім'ям доцента, завідувача кафедри російської та зарубіжної літератури, краєзнавця Г. Васильківського, який доклав багато зусиль до розроблення концепції музею й відбору до нього книг.

**Бібліотека
Ніжинського державного
педагогічного університету
імені Миколи Гоголя
(1998–2004)**

**1990–
2000 рр.**

– у структурі бібліотеки чотири відділи: обслуговування, комплектування, обробки літератури та організації каталогів, інформаційно-бібліографічний відділ та відділ книгозберігання з сектором рідкісної книги. У книгозбірні працювало 50 співробітників. До послуг читачів три читальні зали на 370 місць та два абонементи (студентський та для викладачів). Бібліотека обслуговує близько 9 тис. читачів за єдиним читацьким квитком. Книговидача становить більше 900 000 книг, журналів та брошур. Створено систему каталогів і картотек, а саме: генеральний і читацькі абеткові та систематичний каталоги, систематична картотека статей. Бібліотека передплачувала понад 400 назв журналів та газет України та країн СНД.

2002 р.

– у бібліотеці розпочато автоматизацію бібліотечно-бібліографічних процесів на основі автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) «ІРБІС-64» (версія 2013.1). Розпочата робота зі створення електронного каталогу.

**Бібліотека
Ніжинського державного
університету імені
Миколи Гоголя
(2004–2025)**

2007 р.

– бібліотека представлена у Всесвітній глобальній мережі на вебсайті університету.

2007 р.

– надійшла особиста бібліотека доцентки О. В. Плашевської (4 165 прим.).

2008 р.

– розпочато роботу з відбору та формування колекцій книжкових пам'яток, рідкісних та цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання, що було передбачено Програмою збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки.

2008 р.

– штат бібліотеки становить 48 чоловік (46,5 ставок).

2008 р.

– надійшли книги з особистих бібліотек від члена Національної спілки письменників України С.У. Кондратюка (374 прим.), доцента В. Й.Томека (64 прим.), Радника посольства Іспанії з питань міжнародних зв'язків М. Ф. Роя (135 прим.).

2010 р.

– з нагоди 190-річчя від дня заснування, бібліотеці присвоєно ім'я академіка М. О. Лавровського, який працював на посаді директора Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька й особливо велику увагу приділяв розвитку бібліотеки.

2010 р.

– започаткували переведення перших інвентарних книг в електронний формат (2 книги).

2011 р. – розпочато роботу з формування електронної бібліотеки періодичних видань початку ХІХ–ХХ ст., з штрих-кодування книжкового фонду та створення БД «Читач».

2012 р. – запроваджено обслуговування студентів філологічного факультету та факультету іноземних мов денної та заочної форм навчання в автоматизованому режимі з впровадженням штрих-кодованого читацького квитка.

2012 р. – укладений «Договір про спільну діяльність освітянських бібліотек України щодо обміну електронними бібліографічними записами»

2012 р. – надійшли книги з особистих бібліотек від ректора університету професора О. Д. Бойка, декана філологічного факультету О. В. Забарного та керівника Гоголезнавчого центру П. В. Михеда.

2013 р.

– на посаду директора бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя призначили О. С. Морозова.

2013 р.

– введено нову віртуальну послугу для користувачів читальних залів та наукового абонементу – Електронне замовлення літератури через Електронний каталог бібліотеки.
На художньому абонементі розпочата робота в автоматизованому режимі.

2013 р.

– на науковому абонементі запроваджено нову послугу по МБА – електронне замовлення та електронну доставку документів (ЕДД)

2014 р.

– створено відділ колекційних зібрань.

2015 р. – бібліотека відзначила 195-річчя від дня заснування.

2015 р. – бібліотека приєдналася до науково-дослідного корпоративного проекту «Книжкові пам'ятки України».

2016 р. – бібліотека зазнала структурних змін у зв'язку з переходом до IV групи за оплатою праці. У складі відділу обслуговування та зберігання фондів утворено сектор фондів колекцій та рідкісної книги. Штат бібліотеки становив 29 бібліотечних працівників.

2017 р. – створена повнотекстова БД «Ніжинська вища школа на сторінках ЗМІ».

2018 р. – створена БД «Електронний архів краєзнавчих періодичних видань».

2018 р. – Web-сайт бібліотеки зареєстрований у соцмережі «Facebook».

2018 р. – вийшов друком бібліографічний покажчик «Історія Ніжинської вищої школи (1805–2016)».

2018 р. – виходить календар знаменних і пам'ятних дат «Ніжинська вища школа: викладачі і випускники»

2019 р. – оцифровані місцеві газети «Ніжинські вісті», «Радянський Ніжин» за 1945–1963 рік.

2020 р. – бібліотека відзначила 200-річчя від дня заснування.

2020 р. – з метою залучення до наукового та суспільного обігу відомостей про минуле бібліотеки та бібліотекарів книгозбірні славетної Ніжинської вищої школи розпочато створення нового е-ресурсу бібліотеки «Історія бібліотеки. Від бібліотеки Гімназії вищих наук князя Безбородька до бібліотеки університету».

2021 р. – започатковано серію видань «Імена в історії бібліотеки».

2021 р. – надійшли видані в Канаді та Америці книги від українського канадського літературознавця, письменника та журналіста М. Р. Стеха із архіву КІУСу при Торонтському університеті (більше 1 000 прим.).

2021 р. – створено електронний архів «e-Librarium» (електронна книжкова шафа» Музею рідкісної книги та сектору фондкових колекцій та рідкісної книги.

2022 р. – зміна структури штатного розпису (відбулося злиття відділів та секторів. Кількість працівників зменшилась до 13 посадових одиниць). У структурі бібліотеки діють підрозділи: відділ комплектування, каталогізації та інформаційних технологій (з сектором інформаційних технологій); відділ обслуговування та зберігання фондів (з секторами обслуговування, наукової бібліографії, фондкових колекцій та рідкісної книги).

2022 р.

– розпочато переміщення з другого поверху читального залу № 2 (200 місць) на 1 поверх бібліотеки (12 місць). Художній абонемент переміщений на студентський абонемент. Всі відділи бібліотеки, крім сектору фондів колекцій та рідкісної книги, студентського абонементу переведені в 116 аудиторію.

2023 р.

– започатковано електронний проєкт «Життя, обірване війною: книга пам'яті Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя».

2023 р.

– закінчили переміщення читального залу № 2 з другого поверху на перший поверх.

2023 р.

– запровадили нову форму запису до бібліотеки «Онлайн запис до бібліотеки».

2023 р. – працювали над актуалізацією бібліотечного фонду. Усього було списано 22 452 примірників книг та періодичних видань.

2024 р. – започаткували електронний проєкт «Наукометричні портрети вчених НДУ імені Миколи Гоголя».

2024 р. – запровадили нові послуги: «Створення профілю дослідника», «Бібліографічні списки літератури до акредитації освітньої програми».

2024 р. – долучилися до наукового проєкту Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого під назвою «Українська бібліотечна енциклопедія» (УБЕ), підготувавши статтю «Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя».

2025 р. – бібліотека відзначила 205-річчя від дня заснування.

Науково-популярне видання

**Шлях довжиною в 205 років: хроніка історії бібліотеки Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя
(1820–2025 рр.)**

**Відповідальний за випуск О.С. Морозов
Автор-укладач: Галина Сергіївна Осіпова
Комп'ютерний набір: Осіпова Г.С.
Дизайн обкладинки: Г.М. Зоценко**

Тираж 10 пр.

**Відруковано з оригінал-макетів замовника.
Видавець і виготовлювач ПП Лисенко М.М.**

**Бібліотека Ніжинського державного університету імені академіка
М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Вул. Гоголя , 4, м. Ніжин, 16600
e-mail: biblioteka_ndu@ukr.net**